

BOGANMELDELSER

Ferd. Tönnies: GEIST DER NEUZEIT. Leipzig 1935. VIII, 214 S.

Den samtidiges og Efterverdenens Billeder af en Tidsepoke er nødvendigvis forskellige, og det kan ikke saadan i en Haandevending afgøres, hvis Anskuelse der er den rigtige. Historieskrivningen er ikke den tørre Gengivelse af en Kæde Tildragelser, men Fremmaning af et samlet Billede, og Billedet beror paa det særlige Perspektiv, hvori Øjet har opfattet Virkeligheden. Efterverdenen har det Fortrin, at den kan se paa udrundne Epoker fra en kølig Distance, og at den kan tage en Del Sammenhæng i Betragtning, der først blev fuldtud tydelige i den videre Udviklings Forløb, som den samtidige ikke kunde forudse. Men naar Efterverdenen beskriver en Epokes Leveform og Livsrytme, mangler den dog det umiddelbare, vitale Forhold til Tingene, den samtidige har eller havde; og dette Forhold giver et andet Helhedssyn, selv om begge Beskueres Kendskab til Enkelthederne er omtrent det samme. Vor Viden om, at Nutid og Fremtid har forskellige Perspektiver, lader os ofte ved Læsning af kulturhistoriske Værker tænke paa, hvorledes mon en fjern Fremtids historiske Forfattere vil skildre vor egen Tid, hvad de vil fremhæve som det væsentlige og særprægede ved den.

Charmen ved F. Tönnies' sidste Bog er, at man fra første til sidste Side er betaget af den Følelse, at Forfatteren har kunnet forene den samtidiges levende Tilknnytning til den moderne Tid med Efterslægtens distancerede Syn. Derved bliver Bogen en værdifuld og impulsgivende Læsning, skønt den stoffligt set næppe indeholder noget nyt.

Indtrykket af en distanceret Betragtning skyldes tildels sikkert den rent ydre Kendsgerning, at Kvintessensen af en Epoke paa hidtil 400 Aar er nedfældet paa kun 200 Sider, presset sammen, destilleret og undertiden vel ogsaa lidt rigeligt stiliseret. Men udover denne rent fremstillingsmæssige Side af Bogen sporer man dog en virkelig overlegen Distance hos Forfatteren, — en Distance, som ikke kan forklares med den alderstegnes Visdom alene. At denne Distance er tragisk, véd kun den, som har talt med den stejle Olding efter Omvæltningen i Tyskland. Han havde en dyb Viden om at nærme sig Gravens Rand som en af de sidste Repræsentanter for den svindende »moderne Tid«.

I. Afsnit (S. 3—20) er en Kritik af det taagede Begreb »Den nye Tid«, som mange før og med Tönnies har fundet lidet brugbart i Historieskrivningen. Kritikken kunde have givet rigere Udbytte, hvis Tönnies havde lagt Mærke til, at Begrebet »den nye Tid« er et Udslag af netop denne Tids historiske Selvbevidsthed. Tredelingen Antikken — Middelalderen — den nye Tid optræder første Gang 1675 (*Cellarius*) som en Nedfældning

BOGANMELDELSER

Ferd. Tönnies: GEIST DER NEUZEIT. Leipzig 1935. VIII, 214 S.

Den samtidiges og Efterverdenens Billeder af en Tidsepoke er nødvendigvis forskellige, og det kan ikke saadan i en Haandevending afgøres, hvis Anskuelse der er den rigtige. Historieskrivningen er ikke den tørre Gengivelse af en Kæde Tildragelser, men Fremmaning af et samlet Billede, og Billedet beror paa det særlige Perspektiv, hvori Øjet har opfattet Virkeligheden. Efterverdenen har det Fortrin, at den kan se paa udrundne Epoker fra en kølig Distance, og at den kan tage en Del Sammenhæng i Betragtning, der først blev fuldtud tydelige i den videre Udviklings Forløb, som den samtidige ikke kunde forudse. Men naar Efterverdenen beskriver en Epokes Leveform og Livsrytme, mangler den dog det umiddelbare, vitale Forhold til Tingene, den samtidige har eller havde; og dette Forhold giver et andet Helhedssyn, selv om begge Beskueres Kendskab til Enkelthederne er omtrent det samme. Vor Viden om, at Nutid og Fremtid har forskellige Perspektiver, lader os ofte ved Læsning af kulturhistoriske Værker tænke paa, hvorledes mon en fjern Fremtids historiske Forfattere vil skildre vor egen Tid, hvad de vil fremhæve som det væsentlige og særprægede ved den.

Charmen ved F. Tönnies' sidste Bog er, at man fra første til sidste Side er betaget af den Følelse, at Forfatteren har kunnet forene den samtidiges levende Tilknnytning til den moderne Tid med Efterslægtens distancerede Syn. Derved bliver Bogen en værdifuld og impulsgivende Læsning, skønt den stoffligt set næppe indeholder noget nyt.

Indtrykket af en distanceret Betragtning skyldes tildels sikkert den rent ydre Kendsgerning, at Kvintessensen af en Epoke paa hidtil 400 Aar er nedfældet paa kun 200 Sider, presset sammen, destilleret og undertiden vel ogsaa lidt rigeligt stiliseret. Men udover denne rent fremstillingsmæssige Side af Bogen sporer man dog en virkelig overlegen Distance hos Forfatteren, — en Distance, som ikke kan forklares med den alderstegnes Visdom alene. At denne Distance er tragisk, véd kun den, som har talt med den stejle Olding efter Omvæltningen i Tyskland. Han havde en dyb Viden om at nærme sig Gravens Rand som en af de sidste Repræsentanter for den svindende »moderne Tid«.

I. Afsnit (S. 3—20) er en Kritik af det taagede Begreb »Den nye Tid«, som mange før og med Tönnies har fundet lidet brugbart i Historieskrivningen. Kritikken kunde have givet rigere Udbytte, hvis Tönnies havde lagt Mærke til, at Begrebet »den nye Tid« er et Udslag af netop denne Tids historiske Selvbevidsthed. Tredelingen Antikken — Middelalderen — den nye Tid optræder første Gang 1675 (*Cellarius*) som en Nedfældning

af den humanistiske Anskuelse, at Kulturen kort og godt er een Udviklingsproces, paabegyndt af Antikken, afbrudt af den »mørke Middelalder« og saa genoptaget og fortsat af Renaissancen og Humanismen. — Derfor føler vi os mindre og mindre trygge ved Anvendelse af Epøkernes Tredeling, efterhaanden som de genopdagede antikke Aandsværdier i vort Kulturliv er blevet overgroet af det egentlig Moderne (eksakt Videnskab og Teknik) og som vor »Kulturbevidsthed« nødvendigvis maa benægte det historiske Verdensbillede, hvis Afspejling var den gamle humanistiske Epokefølge.

II. Afsnit skildrer den nye Tid som Evolution (S. 21—84); Forfatteren anvender her som Hovednøgle sit kendte Begrebspar Fællesskab og Samfund (*communitas* og *societas*), som han allerede 1887 havde fremsat med den Hensigt at paavise en lovmæssig historisk Udvikling »fra (organisk) Fællesskab til (kunstigt) Samfund«. — Individet skildres i økonomisk, politisk, moralsk og aandskulturel Henseende som det moderne Samfunds bevægelige og selvberørende Element i Modsætning til Middelalderens fællesskabsbundne Menneske. Derefter beskrives Individets Befrielse fra de gamle Lænker i Erhvervsliv, Statsliv og Tænkning. En Undersøgelse af Samfundets (*societas*) Udvikling slutter sig dertil; Hovedvægten ligger her paa Udviklingen af Samfundets objektiv-kulturelle Grundlag.

III. Afsnit (S. 85—139) handler om den nye Tid som Revolution. Efter en Udredning af det sociologisk-kulturhistoriske Revolutionsbegreb, som Tönnies overtager fra den nyere tyske Faglitteratur, følger en Betragtning af Stoffet i væsentlig samme Orden som i II. Afsnit — økonomisk, politisk og aandskulturelt samt moralsk Liv. Men det i II. Afsnit valgte Synspunkt er *Videredannelse* af det fra Middelalderen overtagne (Evolution), medens det nu fremhæves, hvorledes de nye Former og Bestræbelser optræder som *Negationer* af det gamle. (Revolution).

Til disse to Hovedafsnit er der knyttet Betragtninger af historisk-geografisk Art (IV), en Redegørelse for den sociale Udviklings Drivkræfter i Almindelighed og i den nye Tid ganske særligt. (V). Et sidste Kapitel indeholder et sammentrængt Udkast til »videnskabelig Opfattelse af Samfundslivet«.

Danske Læsere maa gøres opmærksom paa, at Bogen i Lighed med andre Forfatteres universalsociologiske og historiefilosofiske Værker ikke er helt fri for højtflyvende Analogier, som næppe falder i dansk Smag. Saaledes et Forsøg paa at karakterisere Middelalderen som behersket af kvindelig Aand, medens den nye Tid formentlig bærer mandligt Præg; inden man anvender slige Sammenligninger, maatte man dog være sikker paa, at der under den Skorpe af Tradition og forskellig Opdragelse findes biologisk begrundede Forskelligheder mellem Kønnenes aandelige Former. — Noget lignende gælder for »den nye Tids Bevægelsesretninger (syd—nord og øst—vest)«; Kendsgerningerne er i og for sig rigtige nok, men det er farligt at ville forklare visse Kulturfænomener som Udtryk for sydlig og nordlig »Kulturpsyke« eller at tyde moderne Kultur ud fra et geografisk Syn, hvorefter »de to kulturbærende Verdensdele, Evropa og Asien, tilsammen danner et stort Legeme, hvis Ansigt og Hænder er Evropa, vendt mod vest, medens Asien ligner Pattedyrets vegetative Bagkrop og Ryg«.

Det er dog snarere en Parafraze over historiske lagttagelser end det kan tages som videnskabelig Forklaring. Det viser sig ogsaa her, hvor let et Skue af store historiefilosofiske Sammenhæng kan udarte til Symbolisme og Kabbalistik.

Th. Geiger.

REINE UND ANGEWANDTE SOZIOLOGIE. Festgabe für Ferd. Tönnies. Leipzig 1936. VII, 403 S.

Det er umuligt i en Boganmeldelse at komme nærmere ind paa Indholdet af de 25 Artikler, som den nu afdøde *F. Tönnies'* Venner og Elever har skrevet om vidt forskellige Emner.

Den hædredes Betydning for international Samfundsforskning fremgaar af, at Medarbejdernes Kres spænder over Jordkloden: Tyskland, Østrig, Schweiz, Norge, England, Holland, Italien, Grækenland, Rusland, U. S. A., Columbien — og Japan er repræsenteret. *Tönnies* har i tysk Samfundsforskning spillet en lignende Rolle som *Harald Westergaard* i den danske — hvad den videnskabelige Virknings internationale Omfang angaar. —

De enkelte Bidrag er samlet i fire Hovedafdelinger: I. Sociologiens Historie — II. Teoretisk Sociologi. A) Systematik og Metodologi, B) De sociale Fænomeners Teori — III. Empirisk Sociologi — IV. Historiefilosofi. — Kapitlernes Række giver et godt Indtryk af den afdødes socialvidenskabelige Stemmeomfang — om man maa bruge dette Billede. — Ikke færre end ti af de 25 Bidrag handler om sociografiske Emner; dette svarer til, at *Tönnies* selv med Forkærlighed har dyrket den sociografiske Forskning. Han er sammen med Hollænderen *S. R. Steinmetz* denne Arbejdsgrens Foregangsmand og har dermed i moderniseret Form genoptaget den Overlevering, der knytter sig til den *Achenwalp'ske* »Statistik« (= »Staatsmerkwürdigkeiten«).

Det er kun naturligt, at de enkelte Bidrag ikke alene er meget uensartede, indholdsmæssigt set, men at de ogsaa har ulige Værdi og henvender sig til forskellige videnskabelige Smagsretninger. Saaledes kan det for en dansk Læser — og efter min ringe Mening for Læsere af hvilken som helst Nationalitet — næppe betale sig at studere, hvad den tyske Sociologis Filolog og Ordkunstner *H. L. Stoltenberg* har at sige om »Leballewissentchaft« — noget, han selv har fundet paa. — Heller ikke Nordmanden *E. Bosse's* Bidrag behøver man at læse, naar man kender noget til hans tidligere Produktion; det indeholder kun en sammentrængt Gentagelse af hans Program for en »Arbejdsvidenskab«, som han ogsaa her, ligesom ved tidligere Lejligheder, hævder at være Ophavsmand til. — *G. Colm's* Skitse over Finanssociologi, *P. Hermsberg's* Artikel om »Regning med Fænomener«, *R. Wilbrandt's* Studie over »Sociologisk Forstaaelse af Fødselstallene«, *A. Niceforo's* Betragtninger over »Personlige Egenskaber og social Stilling« og *W. Bohnstedt's* Udkast »Film og Radio som sociologiske Forskningsgenstande« fortjener derimod Opmærksomhed.

Særdeles værdifuld er *L. v. Wiese's* indledende Artikel, som paa kun 20 Sider giver et sammentrængt Billede af »Den almindelige Sociologis nuværende internationale Udviklingsstade«. —